W. H. I. Bleek
from Bishop of
Natal.

Capetown 1859

AMAZWI ABANTU.

Inkosi ing'abele=inkosi ingipile=inkosi ingixotyisile.
Ngimabele ezinkomeni zami.
Yapula ukuni lapo, sibase.
uDingane wahlulekile amaSwazi.
Yakisa indhlu, uyitote kahle.
Ngiy'ahluleka y'iloko, bandhla.
Uze ung'ahlukanisele umsebenzi.
Yanula leyo'nnewadi etywabeneyo.
Umbila aub'anele abantu bonke.
Ubandakanye izinkezo nesitya.
Lwas'ahlula uSutu tina'ziQoza.
Was'apuea amageja etu, siyakulima.
Isela liti, lingabanjwa l'eba, libakaze.
Umuti, owau lapa, w'ahlulwa umGeni.
Lueityile ubaqa; yoka lapo pandhle.
Ngiyababela lapo ngapandhle kwomuzi.
Wahlukanisiwe uSwenyana nomkake.
Us'amuleka uMdhliwafa nokukala.
Hay'isaqu, limukile, siye ekaya.
Siy'azana kakulu noSontyenge wakiti.
Yanula, wetu, ngitele umbila esakeni.
Ubabazile umfo ka'Mondhliwa, wejara!
Yahlukanisela laba'bantu, bagoduke.
Kuyababa onyaweni, ngikotwe isieabu.

Composed & Printed, by Magema, a Zulu boy of about 14 years, from a rough M.S. (formerly, Skeleton).

G 10 c 31
Grey Manuscript

[Handwritten: THEMES — AGRICULTURE "UKULIMA" "IZINKOMO"]

Lihle laduma izolo, labaneka umbani.
Kwaluke impi, iye kwa'Matyana. [Handwritten: } MATSHANA]
Lowo'muntu unamanga, oti ngityo njalo.
Lesi'sikonkwane asibambeki, sifutyane.
S'ahlukana etafeni eliya eTekwini.
Lezi'zinkabi azingihlabi umxwelo.
Kwafika ubanibani, wati, uze'kungibiza.
Yakela izinkomo lapa; wenzele ubusika.
Imbanyana le imvwana; inhle leya.
Itole l'anyile; abantwana baza'ulamba.
Ubani obanga izulu ukuduma lo na?
Izinkomo zika'Ngoza z'alukele kude le. [Handwritten: } NGOZA]
Vala emnyango; izulu liyabaneka.
Ikahlele imbali enhle kulowo'mfuyana.
Ubandakanye innewadi zake nezami. [Handwritten: } CF. LINE 10/ EDUCATION/BOOKS]
Usancela umntwana ka'Zandili, kakalali.
Po! waba kwomkulu; wenze njani na?
Lowo'mlungu wake indhlu yake ngamatye.
Wafa iji, kasayikuvuka, wambulala iji.
Yamukela umhlabati emgodini, bani.
La'madoda 'aka utango lwezimvubu.
Kwakuluma amakosi onke, ubani nobani.
Ubanda ngeze lapo, ndoda; aliko izwi.
'Abelana amakosi ezazisele emuva.
Sambamba samapuca izikali zake.
Konje kwakufika ubani ngomgqibelo lapa?
Lowo'mfazi upeke amabande namhlanje.
Kuyas'ahlula loku; uyas'ahlula, nkosi. [Handwritten: } REPETITION OF LINE 6]
Banekisisa kahle, kungatywabani.
Leli'tole liy'anyisela kwenye inkomo. [Handwritten: } CF LINE 34]
Bengihamba obabeni, sengibatywa.
Lowo'muti waw'ahlula umGeni, w'ema. [Handwritten: } REP OF LINE 14]
Beng'akisa uNtenteni indhlu lapaya. [Handwritten: } CF LINE 5.]
Umtolo ubandeka kahle izinkuni zawo.
S'azelana na s'emazweni le emuva.
Mamule lowo'muntu; musa ukumpabaza.
Ungibandezele ccini leze lapo, Nyati.
Inkosi y'alile ukuba abotywe; sambongela. [Handwritten: } "INKOSI" / CRIME + POLICING.]

umGeni uyaw'ahlula umLazi ngokugcwala. [Handwritten: } CF. LINE 56+14]
Ingabe ngizwe kabi, ngipazamekile.
Ngiya egce, ngibuya kona-manje.
Gcina loku kwami, ngize ngibuye.
Cicimisa impela amanzi kucicime.
Tata igeja, mfana, uyolima ensimini.
Hamba uyobanda izinkuni, kuzopekwa.
Asibutane, siye'kusina enkundhleni.
Lalelani, nizwe! umbaimbai uyaduma. [Handwritten: } WAR?]
N'akelene nina noJibekabeni? ehe! s'akelene.
Lo'mfana udhlile umuti; ubatywa empinjeni.
Isalukazi siyasola kakulu lapo endhlini.
Kute, lapa sesiti, wawa, wabambela, wasinda.
Singembone; abantu baningi kakulu.
Wake-pi? ng'ake ehlanzeni lomKomazi.
Hapuhapuna, sihambe, sigoduke, liyana.
Mfemfezani njalo; nimfemfeza amanga odwa.
Gagula kulowaya ngemali; uza'uvuma.
Nxapa, nxapa, utukutele; unxapa ngakona.
Fafaz'amanzi cecekeni, ulityanele lonke.
Niyawabona amabuto lapo, y'ini na? [Handwritten: } WAR? CF. LINE 71]
Iselesele ukuhamba kwalo liyacocoma.
W'andulela abantu bonke, walima umbila.
Ngibanjezelwe uMatole, sokuze kube kaloku nje.
Biza izinja zami, mfana, ngiyozingela.
Liti, uma selisukile leli'hashi, ngalibamba, l'ema.
Sal'us'ukwanela loko; akuseko'muntu wakubo.
Amadoda ayakuluma lapaya esibayeni.
He! bekani ukutunga kwake! kubi, kubi.
Yomisa ingubo yami, wetu, inetile imvula.
Mpompoloza umpompoloze, ubuye uze lapa.
Dedikani, bandhla, sidhlule, siyasindwa.
Ukugingqa, ukugingqa amatye entabeni.
Ncuke, woza lapa; nqamula le'ntambo.
Innxonxo, innyama yokucobela ububende.
Xongxa, wetu, sibuye sidhle amaxongxo.
Besengilele, ngagqulwa ubani, ngapapama.
Nxenxa izinkabi; aukazinxenxi, y'ini, na?

THEMES : "IZINKOMO"

emGeni umoba kutiwa umukilo namanzi. } CF. LINE 26
Ngimbabile lo'mfana endhlini ka'Sotemba, 'eba. } THEFT
Izinkomo sez'aluka; wozani sikete amatole.
Wati, ukuyizwa leyo'ndaba, w'etuka wababaza.
Angimazele lapa kodwa; ngimazele emazweni le.
Sibatywa imbati; besiyokuyika lapaya emhlangeni.
Geoba isigeogeo sami, ngiya ebukweni bami.
Neinei! nansi eyami imfe! beseningigabisela.
Gewalisa kulesi'sitya, uyise lapaya ebandhla.
Waluke amabanga amangaki namhlanje? mabili.
Twala sihambe, siya'ufika lityonile emBubu.
Ungibambezele ngehashi; ngingasengihambile.
Mne wetu, Mnyenyeza, nginika lowo'mewana.
Baza isibonda leso; siza'ubiya ngomuso umuzi.
K'ezi ngani ukuza'ufunda uFani na? usuk'efa. } EDUCATION
Ubandakanye izinto zami, wahamba nazo. } CF LINE 39
Umfo wetu ubanjwe amaPolisi, amfaka eTilongweni. } WORD FOR "POLICE"
Baqa ngibone; kumnyama; ngingabobosi isikumba.
Isilo s'eza sabulala amatole ka'baba aba'matatu.
Kukona umuntu onosizi; kuhle ukuba umazelele.
Isibalo sako, mfana, sineinyane; esami sikulu.
Yalusa izinkomo, uzibekisise, zingadhli amasimu.
O! w'ahlukaniswa pela nje nezwe elihle lako!
Iza'utwasa innyanga namhlanje, lihlanze izulu. } REFUGE/REFUGEES (?)
Woza wena, gijima bo, uz'esule izieatulo zami.
Kwati intulwa yashiya unwaba ngejubane.
Papamani! niy'ezwa nje? kuhlatywa umkosi. } ORAL FOLK TALE
Vivinya, uzwe uma iqinile le'nduku, y'ini na? } WAR ?
Uyabanda lo'moya opuma elwandhle.
'Bamba, Manyosi!' 'Yebo, Baba! yebo, Ndabezita!'
Lesi'sinyamu, ngisifumane silele, ngasibamba.
Jabulani nonke, ngiyanimema, uy'eza umtimba.
Lalani kiti, lizakuna; niyabona futi, selityonile.
Mame, ngitanda ukuya ensimini, ngiyoka imfe.
Qabulani amehlo, sihambe; kusile, lizakuna.
Bati abafundisi isibane, beti, bati okubanekayo. } MISSIONARIES ("-FUNDISI")
Kumhlope twa; ungelufake unyawo emhlabatini.
Izintaka zihamba imihlambi, nojojo pakati kwazo.

Ihashi liyagijima ngejubane endhleleni eya eTekwini.
Sinamandhla lesi'salukazi s'aluke izibamba.
Uyay'azisa inkosi yako, ukuba iyakutukutelela.
W'akiswa ubani lapa na? Ng'akiswa uMbulazi. } MBULAZI = IZIGQOZA
Ilanga eliy'isigudu liyatyisa kakulu kakulu.
Izakufika namhla inkosi; zizakuwa kiti izinkabi. } "INKOSI"
Ababe kona basingenisa, basibasela, lina, ku'makaza.
Izolo ngitole izinnyoni kule imbanda yeziqalaba.
Yiya, yiya! akusenani; soya singene engunjini.
Wafika uninakulu ka'Mali, wamanga kakulu.
Siyafudumala lesi'sibaya; izinkomo aziwuzwa umoya.
Yambesa lo'mntwana; nangu ehlutywa y'izimpukane.
Izinkomo zika'Jojo sez'ondile, zikwelwe izibau. } JOJO.
Sebefikile abafana; babasele umlilo, bagodole, banetile.
Zikona izimbava lapa eTyowe; zinolaka olukulu.
A! umta ka'Ntenteni wazala isibaxa sake!
Sibaxazele odakeni namhlanje; izulu linile. } ALLITERATION
uNodatela us'ebambe umzimba, kade efile.
Ake nibeke omaube esihlanjeni, bayadhlalisela.
Site sisafika sasesimbadama umfo ka'Manqondo.
Qapelani ingalo yetu, lapo iyakona uma sisina.
Sapuma, sabaleka, satyona ehlatini eliya emFongozi.
Ukupuke izolo, ubizwe inkosi; as'azi uma kuy'ini na. } INKOSI
Wamemeza pakati kwobusuku silele; savuka, s'etuka.
Wo! kasis'azi lapaya ku'Mkomo! sesibanga nokufa.
Jabulani, bantwana! kusihlwa siyakudhla innyama.
Umzingandhlu auboni, auna'mehlo; uyapuputeka nje.
Abalungu basityaya ngezibamu emFolozi emhlope. } WAR/COLONIALISM/"UMLUNGU"
Bawumbululile umgodi; bakipa amabele; bawumboza.
Ubanga umsindo, bani; umemeza futi, umemeza ize.
Pakamisani izandhla, nikombe kahle, ningapambanisi.
Ubwamba, obokubekelela amabele: nabo! bukulu.
Odade wetu bahlezi ekaya, bapeka utywala, bayakelela.
Bengiyosikela ihashi lapaya ubabe pezu kwomfula.
Wamalela ukusebenza, wamxotya, wati, kagoduke.
Ngityaywe itye lapa embaleni izolo sizingela.
Abanye bebepete amabaude, abanye bepete nga'nye.
Dedani pambi kwami; ngiyafa; ningibangela umsindo.

Fakani, vunulani, sihambe; amakosi asesibekile manje.
Ukuhamba kwamadada azityaya, sengati anamahata.
Nang'umuntu, epete isando, uyakukanda esitandweni.
Hamba uye'kubasela izinkomo zami ku'Jojo.
Sifike kulo'mhlanga; kubajwe izinkabi zimbili.
Ngiyazibamuzela nje, ngizikulumela ize lami.
Site, uma siti gigigi emtonjeni, satana nqwa naye.
Eyedwa nje, uyakuz'enza njani na, ziningi kangaka?
Neama, sihambe; likwele ilanga; y'inini esineenga.
Hebe! niyasala! izwe lakini likude; lityonile ilanga,
'Lamula! ziyabulalana izinkunzi!' 'Ziyeke zibulalane.'
Ngigingqele itye, wetu; balishiye, bengaligingqile.
Izingqwegqwe, izinto zonke eziy'izibebe ezilukuni.
Ukuba ngiqale ukuti nka, ngite, wena wau pi na?
Us'enewebile umnumzana; sal'us'unewebisa mina.
Ziy'esaba izingxangxa, ziyatyetya ukuewila emanzini.
Gungquza ubone uma bawubeke-pi umutya wami na?
Gaula izibonda, wetu, wake isanda, sokuza'uvunwa.
Sabambelela entanjeni sonke; sayidonsa; iqatyukile.
Ubambezele ngale'ngutyana, angay'esafa amakaza.
Umntwana wamanyisa unina elele; unina wamanyisa.
Ai, wetu! tula! uyabamuza lapo; aukulumi'luto.
Umbele walevo'nkomo unesilonda, udabukile.
Ngibekele ngesiziba ingubo yami, lapa idabuke kona.
Fafaza indhlu ngamanzi, kuswakame, kungatuquki utuli.
Akulungile ukuba sizinge s'enza izikaukau nje, situnywe induna.
Igama lami, engaliqanjwa ubaba nomame, ng'uMfokazana.
Ngasikade sifikile lapa, uma kube izulu libe lingazinge l'enza izikaukau.
Sati, uma s'ake kwa'nTunjambili, kwabava isilo, s'emuka.
Bati, uma bembona lowo'muntu, bambalekele, bayamesaba.
Zanini, nibone; nang'umhlola wehlile kuyasidabukisa kakulu.

Kuhle, uma sivela ekwaluseni, sifike sesibekelwe omame.
Abafana baw'aka umuwowane, bawutiya, b'esuka, bagoduka.
Kwafika impisi, yangena emuwowaneni, wawa masinyane.
Abafana bafika kusasa, bayifumana impisi, bayikipa is'ifile.
Y'iloko-ke engakubona ngempisi kuleso'sikati, ngiseng'umfana nje.
uManxele wabekwa y'inkosi; yati, k'emele umuzi awulungise.
Soluw'etwele olu'mapiko, soluza nezindwane, solufukuzela.
Ubambezele ngezinkomo zomfo wabo, angay'esafa indhlala.
Ngabona ihashi ensimini izolo, ngalixotya, ngaliyisa endhlini.
Unwaba lukona kuleli'zwe; aluko emazweni a'makaza.
Silele isitwatwa emnyango lapa; siza'uzidabula izinnyawo.
Zazi zinde zizimbi; ngazishiya, ngiti, ngasezabola kaloku.
Tata loku, Nyoni matane! Tata loku. nje, Sengiyakwabula.
Bab'emi ngapandhle, b'esaba ukungena, ngababiza, bangena.
Izimbata zis'elwandhle, zidhliwa abas'otungulwini, zifana neminenkhe.
Zinge'lutywana nje, ziya'uhamba, ziya ngapi, izinkomo zami?
Hambani, sihambe; isihlala-ndawonye sadhla amajwabu.
Isihlanti sokulinda izingulube siyabebeza kakulu lapaya.
Xabana noZintaba-ke, uma kunjalo; myeke uMahashi lo.

Tatani sitate, kuyasinda; kona siza'uhamba sipumula.
ubaku ub'esinelana noNgomane lapa; bebetwele ibadhe, bete mfe.
Abantu bonke sebehambile, siyakufika umjadu upangalele.
Kepa po! bengikutyelile njalo; uze wahlala ngani na?
Gidani, sigide, sibuye sipakule; sihambe, lityonile ilanga.
Seloku uJojo wati, uya'ungipa umkonto, eminaloku usangipa.
Pikisanani! oyakudhlulwa, uyakuya'kweqela izimbuzi.
Nqoba, Ndabezita! nqoba! unqobe izwe! ungxangaze.
Newela kulingane, kube kuneinyane; mus'ukueunuka.
Abantu bonke ngabegqoka, abatanda ukuya ekuKanyeni.
Gqongqota emnyango, uzwe uma kukona umuntu nje na.
Kw'egewala swi kiti abantu baka'Zulu; sajiyelwa kulala-pi.
Lo'muntu uyagewaneka; musan'ukuhleka; w'enziwa ukufa.
Omame b'alukile; asisale sesihamba; asisayikubabona.
Tatani lolu'hlamvu luka'mpondo, niye'kulwahlukanisa.
Simfune samfuna uKati; kanti ubaeile lapaya kulesi 'sihlahlana.
Y'ini ukuba ukwele amahashi ami, wawabalekisa kangaka na?
Wawabazela, walingisa umkolwane; izikali zako zipi na?
Ngipelekezele, siyokugeza emfuleni, lingakatyoni ilanga.

Lo'muntu u mnene; mhla siya kwa'Pakade, salala kwake.
Nank'umnyama! pumani nibone; wo! wo! au muhle, y'ini?
Lo'muntu ompofu uy'impumpute futi; woz'umhaukele.
Mfeee, mfo wetu, gijima! ungipe indwangu emhlope leya.
Indhlovu iqabula ngomboko amagaba ezihlokweni zemiti.
'Ake siyorabula igudu, wetu, kwoNjanduna.' 'Po! siza'ubuya nini na?' 'O! kona-kaloku.'
Sihlangene noMagudwini, es'ehambe ebaxazela, eya kubo, edakwe utywala.
Penya innewadi leyo, ubone; kukona lapa ngidwebe kona.
Is'iwota omabili, seyota elempumalanga nelentyonalanga.
Balekela uZatshuke; uye'kumbiza, uti, ubizwa inkosi.
Imizi iy'isibambane kulo lonke leliya, na s'emaHlutyini.
Uyalitanda lowo'mlungu ihashi lake, ulibambata futi.
Le'mbiza kaingeni kule'situkulu; ake uyilungise, usieityaeitye kaneinyane.
Yelele! abantu besibelesele ngombelebele weeala labo, lingena'fakazi.
Beka, ungawusipuli umbila, uhambe uketa izidindi nembuya.
Umtanako usikwe ubengu emnweni, us'ekala; uza' ufika ekala nje nawe.
Ngibekezele (ngibekele) imvula ngesitya sako, wetu; ungangitetisi.
'Yek'insizwa ivame izibele le!' 'Iy'ipi yona leyo 'nsizwa?'
Libi ibele lale'nkomo, lilukuni; kungatiti inkomo enomeoboko.

Bekisanani kambe nobabili, kungaze kuvele izaba, uma sesitengene.
'Umka'Nyangembi ubelete izolo.' 'Umntwana muni?' 'Umfana.'
Bema sibeme, wetu, eesihambe, kona siya'ufika kusakanya emPezulu.
Amabele alo'mfazi avuvukile; ingabe unomzimba omubi.
Ngisaya nabo, ngisabekene nekono labo lokutabata nelokukomba.
Ngifike bebema igudu; ngalibala-ke, ngaza ngapuma ntambama.
uMsiyana angay'engeko namhlanje; umta ka'Mazwana wenze ngobubele.
Yenza belu, ngiy'eza; hlala belu, ngiyabuya; siya' uhlangana belu.
Wabeka umka'Vuma, wabeka ngenkulu inkabi utywempe; umbeka omuhle lo.
Us'ukahlele umbelebele lapa ehlanzeni; selitwese ihlobo; ziza'usengwa-ke imVukaze.
Mus'ukubekana nomoya, loku ukwelwe ikanda nje; uza'ungena ngamakala.
Inkomazi eng'umame namhla iyangibavela, iyangitetisa.
Imbodhla ibajiwe esibateni sika'Mbongane; asiyihlinze, siyidhle.
Ibala elieentiweyo l'enziwa ibala lokwenzelwa umkuba wokuti.
Asiyoka amatunduluka, size sibeeele izingubo zabantwana betu.
Yosa inhliziyo leyo, wetu; ubedu siya'ugeina ngalo ukuludhla.
Ngimxotye ngenduku zami zombangandhlala, ngamtyaya, ngampampata.
Ubaqa olukanyayo kahle olomvio nolwesigobo; kaul'ugeine-ke.
Abafana bapete amabamuza osinga, bazinge bewabulala, ati qo.

Ngahle ngabaza ukezo lwami oluhle, umbaxa lwesipambato.
Izingubo zami zinetile imvula ukuhamba, sezimbaxambaxa.
Amanga tina'nsizwa zika'Muhle ngembangayiya yetu!
Kwegcwele itusi kule'ndhlu, kuyabazimula, kuxopa emehlweni.
Imbuzikazi yami ey'ibanqukazi izala ngamabili amazinyane.
Uma sis'alusa, sise abafana, besidhla ubeje etafeni lakwa'Malinde.
Uma ngipuma manje, ngiya eTowini, ahle ngifike lingakatyoni ilanga.
Elinye ibeee limhlope, elinye liluhlaza, elinye linkone; lihle kakulu elinkone.
Kwa'Zulu kwa'Malandela, bekufakwa ubedu itusi umdhlunkulu.
Sifike kwoMafongonyana, sadhla isibaqanga, sisipekelwe umtekelikazi wake.
Asibaxazele, noko asiyikufa; siya'ubuye sifike ekaya, s'ome.
Izinselwa lapaya esifeni kwetu zipele nya ibambazi; ake silitiye ngezifu.
Bengiya nokuba kwati, mhla ngilime lapaya, wati wena, uza'ulima kona.
Wot'ubamba nje, ub'uqapele abantu abakulu, ungakweli pezu kwabo.
Um'ahle ngimbe lo'muti manjena, ahle liti lityona ilanga, bengiwuqedile ukuwumba.
Seloku labo'bantu bati baza'ufika, eminaloku basafika.
uNgoza wabile izingubo zake, uz'abe kahle ku'bantu bonke.
Ngingakwamuli, nkosi, vuma ukuba ngityo libe linye.
Z'ahlukanisiwe ezika'Mgwada nezika'Ntenteni izitungu.

Wale nokukuluma naye, ngokuba eb'es'emonile impela.
Abantu bati isibambane isiduli lesi esikulu, esigandaya izindhlu.
Bekani, anobambisana; amadoda ayabambisana ehlezi ndawonye.
Ngibone mina abafana ababili bedhlala, bezinge bebambana.
Kwafika ubani, wati, Ngangezwe, uyabizwa uSomseu.
Lo'muntu uy'azi, uhlakanipile, uloba kahle izinnewadi.
Wabambelela etafuleni, w'ema; wo! washumayela ngamandhla umfundisi.
Bacisa izikali zake, angaziboni; funa alimaze abantu.
Lo'mfazi ubanga utuli; loku ehle wankenkeza njalo.
Labo'bantu b'anele ukudhla; ingantinjalo futi badhle baqeda konke, kabasishiyelanga.
Udaka alubambeki; futi alunamateli kahle; lu'manzi.
Uma sis'alusa, sasiyimba imimba siy'ose; imnandi kakulu.
Ngihle ngabanda ngomuti nje, wadhlula, kaz'angibona.
Isihlobo sami sis'ekufeni; kepa umxwelo wona usekona.
Uyaw'azi umuzi ka'Filipo na? oka'Jojo us'enhlangoke.
Ngitanda ukuba ufunde kahle, wazise, ungab'usakohlwa.
Ungene wabambelela pezu kwomkake; wakulukuluma, wapuma.
Kwati, mhla sikupuka siya emTyezi, ngabona izwe lite ba.
Abantu babaza ngapandhle ngesampoto, ababazi ngapakati.

'Ngiy'azi ukuba utyo ngokuti nokuti.' 'Ai ! musa ukung'azelela.'
Safika kuyena, wasimbisa amatye, was'akisa izindhlu.
Kufike abafazi baka'Zwide; kuhle uma ub'azi ngabakusweleyo.
Isifazana sika'Jojo s'alukele kwa'Vilemu namhlanje.
Siqedwa ulwasi nje kulo'muzikazi; akunikw'abantu.
Way'ahlukanisa indhlu yake; kwaba eyokulala neyokudhlela.
Ute, souzwile ukuba uFaku uy'eza, w'alukisa impi enkulu.
Ngiy'aleka kulo'muntu; ang'azi uma ng'enza-ni kuyena.
Kufulelwa izindhlu ngezihlandhla ezi'mabanga 'matatu.
Ngibandezekile kule'ndawo; angihlezi kahle, angitokozi.
Hamba siyokuka imbabazane, kesizokubabisa uMdwebu lo.
'Uya nga-pi na?' 'Ngibabala umsebenzi wami eTekwini.'
Lowo'mfundisi upete amabande, uy'enzansi, ay'enhla.
Leso'sikonkwane siyabambeka; kepa sinqala, asikumuki.
Umbanse emhlana; sokubonakala imivimbo yeminwe.
Ung'amukile innewadi yami; angimnikanga; ungixozomele nje.
Beka-ke, baba! uma ub'utyo njalo, bengingayikuvuma impela.
Liyafudumala leli'banje lako; auyikulizwa iqwa ebusika.
Besokupelele ibandhla lonke lakona, ukuba besokuy'icala njalo.

Lo'mfana us'edhle wadhla w'esuta-ke, us'ebense ngapi, us'etyinga.

Wongibekela into yami, wetu, kwenu; uz'ungilondolozele kahle yona.

Ngibemisa, wetu; namp'abantu bebemisana lapaya; siz'emakaleni.

Balibengabenge ngomlilo lonke elas'emKambatini, lonke leliya elehlele kwoLulwana olibonayo.

345. Alusengwanga pa! ubelukazi lwakwetu, ukufika kwalo lapaya enzansi: musa, mgani.

Loza lityone namhlanje libeta, lipendule umzansi; singebubekise ubuso ngalapa, kona betyo nje.

Siyawutand'umbila; kepa uma siwudhla ngezinsuku zonke, uyas'ahlula.

Isamvu sityisa imifuyana, nemihotyana enamanzi, kuleliya las'emPutyini.

'Y'ini le oyifake ezindhlebeni?' 'Y'ibadhe; selavutwa; selibomvu.'

350. Usuke lapa ebaleka, waya wafika lapaya kulowo' muti omude.

Innewadi yako ipi na? angiyiboni pakati kwalezi' zinnewadi. } BOOKS

O! bandhla! asiye'kujila, siye'kutyay'izinnyoni lapaya efusini.

Kuyabalekwa namhla; kutiwa ingene, seiwele eDhlokweni. } WAR

Izinkumbi ziningi emLazi! abantu sebebanga nazo ukudhla.

355. 'Uyamazi lowo'muntu na?' 'Ehe! ngiyamazi ineozana; angimazisisi kakulu.'

Ulwanga ludhliwa amadoda, uma kuhlahlelwa inhloko kuhlatyiwe.

Anginamandhla okulwa nalowo'muntu; ngiyazazelela; angangibulala.

Lowo'mlungu, os'eka amanzi, uy'esabeka ngemisebenzi yake.

Ubabekazi ka'Lutyungu uMfulatelwa, umfo-wabo ka'yise, uNgoza.

360. La'mantombazana abanga utuli; y'inini epequza, esikupezela.

Angitandi ukuhamba nawe, funa uze ungibangele icala.

Ngizitengile izinkomo ezimbili; ngatenga umtantikazana nesalukazana.

Ibansa lake lensikazi ahle lizifingqe kabili liyitabate.

Sikuza ummangaliso lapa; uSiviliba ubaeeka u-Mgodi ngamanga.

365. Zibandakanye lezi'zinkamba ezimbili; ulupate ngalapa lolu.

'Lo'mfana uqotulwe y'ini izinnwele lapa na?' 'Uqotulwe umbandamu.'

Insizwa yas'emaHlatini yabangela ikehla las'ezinGomankulu.

Isitunywa sake sifike izolo, simenywa umina; tina simenywa uye.

Mamukeni innewadi, uma eyisola, angay'aneli; 'anele ukusola. } BOOKS/LETTERS

370. Qabo! upume izolo, uyakufika ngomhlomunye kwangomhlomunye.

Innyanga iyabula ukufa, yaqambamanga, yati, kwenziwe umtakati. } INYANGA/DIVINATION ABATHAKATHI

Ibande lami lisele lapaya kule'sihlahla; hamba uyolitata, ngizobopa.

Imbuzi yami ngiyibeke kwoJojo; ngati ngobuya ngomhlomunye, ngizoyitata. } JOJO

Sibone umuntu ehamba lapaya okalweni, epete into ibengezela, kungatiti irwa.

375. Yebo belu, ngivuma konaloko; ngiya'ufika belu, ngolunye usuku.

Bekabeka, wetu, ubone uma as'ekona nje amabanje esiwafunayo.

Sidhle amabelebele namhlanje, na izisu sezilukuni, imilomo seinamzela.

Imbeleko yomntwana idhliwe inja; kuza'ukwenziwa njani na? mutwityetwityeleni lesi'sikumbana.

Qa belu, aukatyo lona engil'aziyo. Uz'ungityela belu, uma efikile.

380. Bekabeka masinyane, wetu, izitya lezo, ozipeteyo, sihambe, kuhlwile.

Wombekela belu, uya'ufika elambile. Womhlinzeka belu, uyau'buya ngakuwena.

Ugobile umakoti ka'Mbanda, umfo ka'Sizi; kuza'uti dukuduku atate omunye futi.

Siqubulwe y'imbabazane lapa ezitweni, besihamba kuyona emmini.

Umntwana kavumi ukulala; ulunywa omakoti; kuswakeme lapa endhlini.

385. Ngiza'uhamba nani mina; kepa, uma singapambili kwemBubu, ngiyakwahluka.

Kuse ngifika lapa, na ngaleli'sonda elidhlulileyo ngangikona lapa.

Ngiw'ezwile amazwi ako, ngiwabambile, ngiyakumlandisa uyihlo.

Siyakwandulelisa namhla, loko ku'kuti siyakuqala ukulima namhlanje.

Uma ukudhla kungavutiwe kahle, bati abantu kugwanyile, ku'mnukuba.

390. Bengibona abafana ababili bedwiya indwangu, bayidabula, bawa nyovane.

'Dweba umudwa, ulunge; uy'ezwa na?' 'Qa! angiyikukwazi kahle; ake ungityenise.'

Isandulela, ngiti, inkanyezi enkulu, evela esikatini sokungena kwobusika.

Uwe ehashini, w'apuka isihlakala, na namuhla beka! us'ey'isikuhlakuhla nje.

Uti izinsuku ziyakuba ngapi na, loku uyakutwityatwitya kusasa.

395. Umoya wavunguza, w'ambula isisi esikulu, notuli olunqongileyo, nenkungu evimbileyo.

Kubonwe emLazi loko, kutiwa kwaku'mlutu nje; kwati kusati qata kw'emuka.

Ngibwalukile ubwamba bami obude; buyakuyihlanganisa eyakwami le indhlu.

Bekani nina nonke, qondani kahle ukukuluma kwami; kona niyakwazi.

Isibara, umuti obabayo kakulu, udhlelwa isifuba, uzaule isilalo.

400. Abawatandi impela amakaza abantu abalapa, ngoba abembati'luto.

Isibankwa sihlala otangweni, sitanda kakulu ukwetamela isitangamu.

Beka! izinnyoni ziyabekuza ensimini yako, ziqed' umbila wako.

Shumayela njalo amazwi amabi belu kumina; ngiy' ezwa.

Uma lingani kungahlwile, noko ilanga lingabonakali, siti libalele.

405. Ngaka ng'ezwa umfazi omunye ebalisa ngomunye, ekala, 'enze isikomololo.

Nontuma, mboza amazinyane lawo ngeqoma lelo lakwenu ekulu.

uFodo ubalisa ngeeebo azakulwa ngalo, usatule, usapatelele esihlatini.

Uhle walima wabedula umlungu wansondo, engadhlanga'nkobe za'muntu.

Lolu'beee lwatyalwa ubani lapa; anga mahle amabeee alapa; uyalubona ubeee lwakona?

410. uZatshuke wabekwa amakosi, ati, k'emele izwe las' enHlangwini, okwaku elika'Sidoi.

Betela emtini lapa isikumba sako lesi; siya'ubuya ngakusona ntambama.

Ngiwe ngabijeka, ngiwe kubi; angiwisanga okwendoda.

Isilo siza'uvama ukudhla izimbuzi namatole, ngoba lifumile: hamba belu, uzakukubona engikutyo.

Ngifutelwa ameva; angihlabe izolo, ngiyozingela; manje as'efuta, sokukona ubovu.

415. Bamtyaye umfana lapaya endhleleni, wazibinya, wazibinya.

O! ityungu lomnumzana lisele; buyela ulilande; buyela emuva, mfana, suka.

Bek'inja yako, iqojeme, ibuquza utuli ngomsila, itakazela wena.

Wambongoza, wetu, umfazi emdala; ngajaba; wati, 'Maye, babo ! Maye, mame !'

Yiye ! kala, nkomo ! ungasayikuya ndawo; wovuma, Ngqongolo !

420. Umfo ka'Mdhlulwana ngebetyu lake lesiyepu ! amanga, mungane; unqabisile.

Utyaywe isibeva es'uMatywili; simbavele katatu, samfikela; samtyaya samqumba pansi.

Lelo'zwi ingunji lizwakele nyakomunye kwanyakomunye elabeSutu.

Beka, wetu, bizeka lo'muntu wenkosi; uzing'umupa ukudhla.

Ngitate imbenge, ngati mbo ngayo okambeni; akuyikungena'luto; ilingene kahle.

425. Zibekela lapo empandeni, kungangeni izinkuku, zidhle imbeu yami.

Le'salukazi siyangibekuzela, sidudwe ukuba ngisilamulele izolo, sibulawa; sesingibekuzela.

Uy'inqe wena; uzwa ngomoya imihla yonke; siti, siti qata, ub'uti nke.

Saka sabulala imbabala kuleli'hlati lakiti ekulu, elingapetsheya kwomuzi.

Umuntu udhliwe innyoka lapaya; gijima, umyisele isibiba, ufike umkotise.

430. Lo'muntu uyabelesela kumina, uyangigqigqela angisadhli'lwehlayo.

Leli'bibi alityanga; mhla ngiwatyisayo lalise'manzi; libute, uyolilahla ngapandhle.

Ehamba uNgqiti oNsibansiba, ehamba ebadazela, ngamtanda es'evunule.

Ukugxoba, ukukanda umuti wokwelapa abantu, noma kowezinkomo.

Beka, Sihlabane ! udabula imicilo yami nje ke, ubatywe ukukuluma.

435. Gqabula le'ntanjana, wetu; kade ngayifaka engalweni; seiyangibulala.

Uma umuntu ebona ingwenya ilele esihlabatini, angati, ibambalele.

Innqina emenywe ngeeebo lokubulala abantu, kutiwa innqina'mbumbulu.

Safika lugewele uTukela, ludhla izindwane, lugola izintete; sahlala, sahlala.

Ngaka ngabala izimbambo zenkomo; ngiti zaba ishumi nalunye nganxamunye.

440. Uy'ishinga lo; kwati, mhla siya emZimkulu, wasineola, wasihlaba ngengxola.

Izinsuku zonke wena ukuluma amazwi amabi kumina; ngiyakubambela wona.

Indhlu yegagu iyaneta; kunjalo ukuba uPenjane wafulela ngezikohlela.

Uma induna ipe umuntu inkomo kweziy'isizi, kutiwe-ke, induna imbambele.

Jabulani, kuza'uhlatywa, kuz'abayeni; siya'udhl'innyama ngomuso.

445. Hambani, bonikolisa abalungu labo; niyakutyo niti, watyo, wasityela tina.

Wefumuka ! bandela isalukazi lesi ukuni, nantu ! sibase, sizipekele ukudhla kwaso lapa.

Ake nibeke isimame sesisuti utywala, sesibekuza; siyasina, siyagqumtyela.

Le'ntombazana ishumayela nje, iyakubebezela; iti aizikuza nalapo kuwena, aitandi.

'Seibandiwe ngapakati indhlu yako na?' 'Wo! qa, wetu ! angikayibandi.'

450. uMatiwane ubetelelwe uKamule noMazwana; ub'engawufuni umsindo lowo uMatiwane.

Uhle wayityaya intombazana ka'Fabase; yambongoza laza latyon'ilanga.

Washumayela, washumayela kumina; ngatula belu: wabuya wapinda; ngatula belu: manje-ke, qa !

Uyabona ukuba ngihlangene noFodo, kepa asitene ghamanxa; sihlangene pezulu, pansi si'mahele.

Le'njana seihlonzile lapa; y'ikuba idhla amatambo; kepa-ke ngiza'uyikolisa, y'ini, yona.

Beloku bexokozela nje, singas'ezwa nokuba bati-ni, saza s'esuka sahamba tina.
Bafika abas'emGangeni bezobasa kiti, amadoda e'matatu, insizwa zinhlanu, behlome amahau.
Ub'etwele izinto ziziningi, angizibonisisanga, kodwa ngibone kuy'izibebe nje.
Innyoni ingatinta umbeka lo ongapansi kwesifu, ingabajwa, kukwebuke ingeipo, siwe.
Umbete ngetye eliponsa esitele ngendhlu; l'eqa laya labeta kuyena ekanda lowo'mfana.
Liy'isibeva leli'kehlana; laka labamba umakoti was' emaHlatini; lihambe lihamba nje.
Bizela lo'muntu abantwana bakwake lapaya ngas' enhla, uti, uti kabahambe.
Us'ungingene kakulu, bani; us'uze wangena na ngesipanga; us'uze wati ghamanxa.
'Le'nja ifakwe isibelu senhlango nje; yabanjwa iyona, y'ini na?' 'Ehe! eyayo.'
Liyanamaza, alikakizi, l'enz'amate'impukane nje; ziza'uswakama izingubo lezi; zitateni nizisonge.
Bafika abalungu bebatatu, bevela eTowini; babambana ngezandhla noSobantu.
Kakulu! mamo uHahazo! imuka nawo empumalanga! isenanelo leso.
W'eba insimu yakabo'Mkuhlane; sambona, saya kuyena, wasibaeela.
Wawa emkiwaneni, walimala oTukela, sidhla amakiwane, sis'alusa, sise abafana.
Yaba labo'bantu; wabele izinduna zibageine, abantu bas'endhlu'nkulu.
Sapuma ngeyafayo, lena efileyo; iyakusitwasela emKomazi, soba sesikwela kiti lapo.
Isangeobe sipekwa umbaqanga esikatini sas'ehlobo, sibondela amatanga futi.
Hambani, bani, nobani lo: niye'kukipa izinkomo zika'bani, kwobani.
Haqani kule'sikungo, kuzakuvuka imiziki, kuvuke izimpunzi, kuvuke onogwaja.

Z'abeke kahle izinkomo; ngiqale uga namatezane, ngibona umpakati umningi.
Ake ungibangule, wetu, seloku ngihlatywe kusasa, ngixotya iqina.
Jezile wetu! woz'ungibone, napakade kakulu, woz' uyinyatele injobo yami.
Bayabambelana oJojo noSotemba; uma uJojo engeko, usale abanjelwe uSotemba.
Uma umuntu etyaywe ndawonye, kwaba y'ibala imivimbo, kutiwa isibambane.
Bekani lo'mntwana; unesibanda; as'azi uma wakotwa y'ini, na.
Muhle umta ka'Zinzweba, onokuti ehlezi ab'ezing' ekala; isibihlibihli nje.
Ingubo yami ilelwe umbete; beniyishiyele-ni-ke emnyango.
Ak'apume lo'muntu ofayo, ak'aye emnyango, kusabet' umoya nje; uza'ubuya angen'endhlini.
Asiyizwanga inkabi yakwoBaza, sizwe umbengwana munye nje; kwakupela.
Kute gaye izimvu kule'ntatyana, ziningi kakulu kakulu, nezimhlope nezimnyama.
Ngafika sokute biei umzimba wonke izilonda ezimbi; ngapanga emakambhini; ngampekela.
Ngambudhluza ngapakati: au! walala e inyabule ngelanga.
Izinkomo zizinge ziboxoza odakeni; zikipeni z'aluke, ziyokwesula udaka, and'ume zibuye zisengwe.
Sifike umkiwane wetu ungakavutwa, kusavame amabimbi; ngiti ngomhlomunye uya'uvutwa.
Ibenguke yonke inkangala yakwa'Bukuda, isimze yabenguka nje.
Le'nkomo ivuvuke ibele, igwazwe abatakati; is'ipuma izipiqika.
Libi izulu kaloku, livame amakaza, livame imvula; kufa izinkomo, kufa abantu, kungangezibi.
Imbila iyadhlulwa unomitywe ngobuhle; yona imitywana yayo kaiqamile kakulu.

Amanzi adungekile, anezibidi; ungewapuze; ake ngiwake, ngiwabeke atule.

Ha! us'ete bihli lo'mfana, us'ebihlile; bamamuke izinduku zake.

495. Hamba ubike le'nkomo ku'mniniyo, uti, iyafa; umbikele uNgoza futi eyake, uti, iyafa nayo.

Amantombazana abije ibiji, alifak'ezingalweni, al'enza izipandhla.

Ngifike lo'mntwanyana ebihlike isilonda, es'ebomvu y'igazi, es'emakotokoto ubovu.

Lo'mfana ukaliswa y'ize, umfana wesalukazi pela; ut'ehlezi ab'egoniwe, umfana obongozwayo.

'Ingakanani leyo'nkabi yako ozakungitengela ngayo?' 'Ai tina! itole lenkabi; selikulile.'

500. uMdhlulwana yena way'e imbonisi; sibe siti sihlezi ehlatini, yena ab'ehlezi entabeni.

Anga (angaba) ukwela ngentaba, uma 'enza njalo ukushumayela, ekuluma izwi elingalungile.

Waketa umfo ka'Dhlaba ngenkomo yakwabo esigqengqe efileyo e'bubende.

Ngidhle imbile; sengikwelwe isilungulela; ngiza' usihlanza sipume sipele.

Isibili sako, wena, sineinyane, esake sikulu; unesibili kunawe.

505. Iselesele inkosi yebilo; zonke izinto ezinebilo zalitata kulona iselesele.

Beee! Beee! vuka! ubinee umutya wako, sihambe; kusile; vuka! binea bo!

'Ukubingelelwa kwake kutiwa-ni na?' 'Kuyakulekwa nje, kutiwe, nkos'.'

Biya utango lolu; izinkomo zizakuwaqeda amasimu lawa.

Siyabiyoza tina'zinsizwa ezinkulu zika'Muhle, siyabiyoza.

510. O! umalokazana wakwami aku'muntu; kwaba isibucu nje; akuko la engazibuli kona.

Bucula, nanto! ipelagugu; asixobisile amapelagugu lapa endhlini.

Umame ute angibulele lapa, uza'ufika alungise yena, loku naku isiza singakalungiswa nje.

'Inhlama uyibulungile?' 'Ehe! ngiyibulungile; ibulungene kahle, kaihlakazekanga.'

Umuzi ka'Ntenteni uyakuwubona nje, us'ebala nas' ekuKanyeni; ute qangqalazi.

515. Yek'intombazana, ivame umbumu le! iyakwaliwa amadoda, ebona umbumu lo.

Ufike qede uMqala, sambungaza, sabuza indaba; walandula, watyo ukuhlala kahle; satokoza.

Le'nkabi ingeb'isafinyelela ndawo; is'igugile; sokuy' imbune nje.

Namhlanje ake kuyekwe ukulima, kuyobuqwa ngehala, kuhlwanyelwe umbila.

Ngaya ennyangeni engapetsheya kwomLazi lapaya, ngiye'kubul'umame.

520. Iyabusa le'nsizwa lapa kwabo, aineinzwa'luto yetuke; iy'inkosi nje.

Iyahamba le'ndoda, iyabuquzela; kukude lapa iya kona; iyabashiya labo'bafana abahamba nayo.

Litambile ibizo lalo'muntu, lokuti, uMagema, libizeka kahle; lilukuni elalo.

Lowo'muntu wawela emfuleni, wafumana amanzi e'maningi, wati dhlwambi ezibukweni.

Saya ecaleni; kepa omunye, o ufakazi, amazwi ake afika 'ahluka.

525. Kwamukele indhlebe ngimi ngapandhle, ngizwa uFaku etyo njalo.

Yonke iminqini le iy'isibalo, noko emunye, uy'isibalo sakwa'Hulumeni.

Beka, wetu, ungal'apuli lelo elifupi; ngizakwenza imbande ngalo.

Innggungqulu, innyoni enkulu emisa amakosi; inhlazanyoni igama layo futi.

Kuti, lapo kusinwayo, oMtikazana laba balibale bebadaza nje.

530. Baqale bakuluma, bazinge bepikisana inkani; was' embaeeka-ke ngodaka.

Siyafeketa nje ngesalukazi, uma sesi nezimvi, siti sokukahlele imbali lapa.

Vula emnyango, wena! auzivuleli y'ini na? ngipete amabande; vula.

Lo'muntu wangibandakanya nomuntu oneeala; seng'isilima nje.

Isibalo sika'Hlalelwa, amahashi, anikwa wona; esika' Meanjana, abantwana.

535. 'Ungibalekelela-ni na?' 'Ngibaleka, ngokuba ngingakwazi, ngiti, u umfokazi.'

Ngabona oTukela umfana, wabanjwa ingwenya, wafa; unina noyise badabuka kakulu.

Kuhle ukusenga kusihlwa kusakanya, nokuketa amatole ngesikati sisawabona kahle.

Ngangena emzini, ngafumana amadoda epuza utywala, abuza kumina, ati uvela ngapi na?

Kukona innyoni, igama layo umunswi, innyoni yehlati; insundu umbala wayo.

540. Soku'buhlungu iqolo, kade ngibuta amabibi; y'ilokuhle kwasa ngiqotile.

Wisa izinnewadi zonke lezi, uzibihlizele pansi; uhambe ke, uyotata iqoma nesaka; sizozibutela.

Umbonge wambonga, wambonga ngenhlamba pezu kwoba es'and'ukwenziwa njeya uyise.

Uhle wabona ibika, walibamba, walinquma kabili; walifelela, wati, 'Okuhle, bika!'

Uti umnumzane, bonisela lo'muntu induku yake, uti ufike qede izolo, wayibeka kule indhlu.

545. Kunjenje umlilo ubengulwe umoya, ukuba kuze kutye umuzi nje.

Imvula isibihlizile isitini, eb'esis'enza izolo: we! yek' amandhla etu! apelele ezeni!

Isinkwa sibihlikile pakati ekanzini; ang'azi uma kuza'udhliwa-ni.

Namhlanje sike sabonana nomgani wami, uHlofu; loku ngihambe ngimlangazela.

Bonisisa kahle pela, Zimu, kungaze kuti uma amakosi es'ekuxaba, ukale ngami.